

Had men daarover maar eens doorgepraat! Over de knechting, de vernedering van gezin, maatschappij, kerk, en al dat andere. Over de omkeering van de orde inzake de relatie van staat en geestelijken(!) persoon. Wie de gedeeerde zinnestjes indenkt, kan met den AMBTSDRAGER Adam, dien „geestelijken” mensch in het paradijs niets beginnen — indien hij n.l. deze filosofemen gelooven moet. Ziet hij daarentegen de ambtsgedachte, gelijk we reeds meermalen hier en elders deze naar voren schoven, dan keert zich de verhouding tusschen staat en geestelijken persoon precies een heelen slag om, en is meteen voor zijn christelijk besef een eind gekomen aan die monstrueuse, straks hier als elders het leven verstikkende, verheffing van den staat BOVEN maatschappij, gezin, kerk. Terwijl hij er niet boven, doch er naast heeft te staan, hij, met zijn eigen levensordening, die op die van de andere niet heeft in te grijpen, doch ook gebonden is aan wat hem door de wet Gods is opgedragen.

K. S.

Naschrift. Dit vervolg-artikel bleef verleden week wegens plaatsgebrek uit het blad. — K. S.

Pluriformiteit der kerk en epigonisme (nieuwe reeks) IV.

Blijkbaar hecht prof. Hepp veel waarde aan het feit, dat Calvijn het voorhanden zijn van „sporen der kerk” ook onder de Roomschen erkent. Prof. Hepp schrijft:

„Evenals vroeger onder de Joden eenige bijzondere praerogativae¹⁾ der kerk bleven, zoo heeft God ook thans onder de Papisten uit de verwoesting eenige vestigia ecclesiae²⁾ willen sparen. Toen Frankrijk, Italië, Duitschland, Spanje en Engeland door de tyrannie van den Antichrist onder den voet werden getreden, heeft Hij daar den doop, het getuigenis van Zijn verbond bewaard, welke door Zijn mond geheiligd, zijn kracht bewaard. In Zijn voorzienigheid heeft Hij ook andere overblijfselen gelaten, opdat Zijn kerk niet geheel zou ten gronde gaan (Inst. IV, 2, 11). Aan de Papisten kan de(n) titel van kerk niet kortweg (simpliciter) worden toegekend. Maar niet wordt geloofchend, dat er bij hen kerken zijn (ecclesias esse). De strijd loopt alleen over de ware en wettige inrichting (Constitutio) der kerk. Elke vergadering en het geheele lichaam mist bij het Pausdom de(n) wettige(n) vorm van kerk (carere legitima ecclesiae forma, Inst. IV, 2, 12).”

Tot zoover het breede citaat uit Prof. Hepps artikel.

Nu dient men zich wel te bezinnen over de bedoeling van deze passage.

Men zou immers kunnen denken: dergelijke uitspraken zien op zulke toestanden, waarin de Reformatie nog niet was doorgedrongen, nog niet had gezegvierd, waar dus nog niet tegenover het roomsche instituut een ander, n.l. dat der Reformatie, was gaan staan. Indien prof. Hepp het zóó bedoelt, en daarin Calvijn's meening terug vindt, zou er gelijk wij niet nadrukkelijk behoeven te herhalen, niets tegen te zeggen zijn; wij hebben ook al in denzelfden tijd, die prof. Hepp tot schrijven blijkt genoot te hebben, gelijke meeningen vordedig.

Evenwel — zóó staan de zaken niet. Want wanneer prof. Hepp een samenvatting van Calvijn's gevoelen geeft, en dan daarbij op deze kwestie terugkomt, dan schrijft hij:

„Elke singula ecclesia, waarin de hoofdwaarden der Schrift worden gepredikt, al moge zij in andere afwijken en de Sacramenten worden uitgereikt, moet als een ware kerk worden erkend. Natuurlijk wist Calvijn, dat op een en dezelfde plaats soms meer dan één vergadering zich als kerk presenteerde. Daarvoor maakt hij echter geen voorbehoud. Hij zegt niet: op één plaats kan slechts één singula ecclesia de ware zijn. Neen, elke kerk, die aan de zoeven genoemde voorwaarde voldoet, is als een ware te beschouwen. Zelfs, al zou die nog leven onder de pauselijke hiërarchie, die pauselijke hiërarchie mist den wettigen en waren kerkvorm. Haar hiërarch is de Antichrist. Maar in haar zijn nog singulae ecclesiae, die de vestigia van een kerk bewaren. Onder die vestigia noemt hij in de eerste plaats den doop.”

Het is me, met de opnemering van dit laatste citaat, niet te doen om een breede bespreking ervan. Veel ervan is reeds in de eerste artikelen reeks ter sprake gekomen. Ik geef deze passage alleen daartoe weer, opdat ieder zal kunnen zien, dat volgens de meening van prof. Hepp een roomsche kerk (in stad, of land, of streek) nog als ware kerk te beschouwen is op de genoemde minimum-voorwaarde, zelfs indien er een kerk der Reformatie in diezelfde stad, datzelfde land, diezelfde streek, naast dat roomsche instituut zou zijn; en dat voorts dit de meening van Calvijn is.

Dat is het punt, waar het hier om gaat.

Welnu, wij stellen hierbovenover onze meening: dit is de meening van Calvijn NIET.

Want in de eerste plaats: Calvijn heeft hier niet het oog op toestanden, als prof. Hepp óók aanduidt (in éénzelfde plaats, land, streek meer dan één instituut), doch op perioden, waarin het oude, verbasterde instituut nog geen ander instituut, uit reformatie geboren, naast of tegenover zich vond; waarin het dus nog in die omgeving alleen stond. Op

zulke toestanden ziet Calvijn, als hij het over de Joden heeft. Dat blijkt duidelijk uit de voorbeelden, die hij ter illustratie van zijn betoog uit de geschiedenis van Israël kiest; in § 11 heeft hij het over de periode, toen de Heere nog zeggen kon, dat de kinderen, die aan de Joden geboren werden, zijn kinderen waren (Ezech. 16: 20); en in § 7 en 8 desgelijks Jerobeam, Achab, Elia, Micha, etc.).

Ja, dit in de tweede plaats, Calvijn zegt nadrukkelijk iets, dat tegen de constructie van prof. Hepp ingaat. In § 9 wijst hij erop, dat de „pausgezinden” twee dingen „van ons eischen”: a) deelneming aan hun gebeden, heilige handelingen, ceremoniën; b) erkenning van hun kerk als kerk, wat de daaraan te bewijzen eer betreft, en de macht (potestas) van jurisdictie. Op dit laatste punt nader ingaande, merkt Calvijn in § 10 dan op, dat Rome hier het onmogelijke eischt. Waarom? „INDIEN ze” (d.w.z. de tegenwoordige vergaderingen, coetus, der pausgezinden) kerken zijn, is DE SLEUTELMAGT BIJ HEN” (d.w.z.³⁾ bij die kerken). INDIEN zij kerken zijn, DAN geldt bij hen Christus' belofte: „Zoo wat gij binden zult...” enz. Hier wordt dus de kerk als draagster der sleutelmacht erkend; en op dien grond wordt de pluraliteit van „ware kerken”, naast elkaar in één gebied, veroordeeld; immers, de roomschen kunnen dien dubbelen eisch in de door Calvijn bedoelde gevallen slechts stellen, als er een tweede, niet-roomsch, instituut tegenover het hunne staat. Dat hij op zulke gevallen ziet, blijkt immers uit vergelijking van § 10 met § 6. In § 6 wordt bedoeld op plaatsen, landen, waar de Roomsche kerk de gehoorzamen „uitgeworpen” heeft, in § 10 desgelijks „zij verstooten uit hun gemeenschap allen, die ongeveinsd”, op goeden grond, non fide, zich dienaren van Christus noemen).

Daarom — dit in de derde plaats — ziet de in § 11 en 12 uitgesproken erkenning, dat er (gelijk oudtijds onder de Joden) zoo ook thans onder de roomschen nog „kerken” zijn, op streken, waar nog geen reformatie is doorgedrongen tot overwinning. Dat is dan ook de zin van de verwijzing naar Frankrijk, Italië, Duitschland, Spanje en Engeland. De doop hield daar zijn kracht, maar dat zegt Calvijn van den tijd van vóór de Reformatie, gelijk hij ook handelt over de Joden (en de besnijdenis) uit de dagen van vóór het Nieuwe Testament. Wel hebben ook tegenwoordig (hodie, aujourdhuy) de roomschen nog eenige vestigia (sporen, traces) der kerk. Maar dat zijn b.v. de doop, en andere overblijfselen (reliquiae, reliques); dat zijn dus niet gemeenten zelf, doch kerkelijke goederen, handelingen.... opdat de kerk niet geheel te gronde zou gaan.... Deze laatste toevoeging bewijst, dat het over landen gaat, waar de Reformatie nog niet doorbrak. Calvijn wil doen zien, hoe God altijd Zijn kerk bewaard heeft, steeds mogelijkheden, aanknopingspunten voor de Reformatie heeft gelaten. Maar het betoog zegt niets over de periode van later, toen er twee, drie kerken gelijkelijk dongen naar de autoriteit der sleutelmacht, in een zelfde plaats.

In de vierde plaats, nadat in § 11 (zie hierboven) is gesproken over „reliquiae” (overblijfselen) der kerkelijke genadegaven, handelt § 12 nog even over „reliquiae” (overblijfselen) van menschen, van Gods volk. Onder de roomschen (men denke aan den geweldigen invloed van de vroegere overheid in godsdienstzaken) erkent Calvijn, ook nadat elders de Reformatie doorgedrongen is, nog zulke overblijfselen van Gods volk in streken, waar dit nog niet het geval is; overblijfselen, die nog kerk zijn. „Kortom”, zoo besluit hij, „ik zeg, dat er kerken zijn in zooverre de Heere de overblijfselen van Zijn volk, hoe ellendig verstrooid en uiteengejaagd dan ook, daar op wonderlijke wijze bewaart”. Wie heeft den moed, een tijd, waarin de geloovigen uit elkaar gejaagd en vervolgd worden, te vergelijken met een periode, waarin rustig en zelfverzekerd de ééne „ware kerk” in eenzelfde streek of land („provincia”) de andere „ware kerk” in „con-currentie” ziet tegen zichzelf?

Conclusie: tegen deze voorstelling van zaken heeft niemand bezwaar; ze is ongeveer hetzelfde, als wat de belijdenis uitspreekt (dat de kerk nooit geheel verdwijnen kan), gaat samen met de als axioma aanvaarde gedachte, dat elk zich moet voegen bij „de ware kerk” (enkelvoud), en bewijst, dat prof. Hepp de door mij in het tweede citaat gespateerde woorden eigenmachtig heeft ingevoegd in het betoog, zonder evenwel ze uit Calvijn's Institutie te kunnen verifiëren.

K. S.

1) Prof. Sizoo vertaalt: eenige bijzondere voorrechten der kerk. Fransche vertaling: quelques prerogatives appartenantes à l'Eglise.

2) Prof. Sizoo vertaalt: de sporen (der kerk). Fransche vertaling: quelques traces.

3) Penes ipsas; dit moet slaan op ecclesiae, niet op coetus (mannelijk).

Uitgave „Eenige Gezangen” enz.

H. H. Uitgevers, die in hun uitgaven op het gebied van Kerkhoeken de „Eenige Gezangen en de Formulieren c.a. van de Gereformeerde Kerken” wenschen op te nemen, of deze geheel of

gedeeltelijk wenschen uit te geven, zij herinnerd, dat daartoe toestemming moet worden gevraagd.

En wel tot de e.k. Generale Synode bij de Deputaten ad hoc der Generale Synode van Middelburg 1933, adres Ds A. H. van Minnen te 's Gravenzande.

Namens deputaten voornoemd:

A. H. VAN MINNEN, Scriba.

's Gravenzande, December 1934.

UIT DE HISTORIE

Een tachtig-jarige.

Woensdag zes December 1854 is een dag van blijvende betekenis in de historie van de kerk des Heeren en van het Godsrijk in deze landen. 't Is de dag, waarop in Kampen de Theologische School werd geopend. Een grauwe Decembervormorgen in de natuur, maar een veelbelovende lentedag in het rijk der genade.

De plechtige opening had plaats in het kerkje in de heelemaal niets hoffelijks vertoonende Hofstraat. Op zulk een eenvoudige en sobere wijze, dat zij haast aan een godsdienstoefening deed denken. Ofschoon veel belangstellenden van omliggende en zelfs van ver verwijderde plaatsen waren opgekomen, geschiedde de opening toch in een beperkten kring. De Zuider- en Noorderspoorwegen bestonden toen nog niet. Het kerkgebouw was echter geheel gevuld. Ook vele gemeentelieden uit Kampen waren er bij tegenwoordig. De Burgemeester en de Welhouders hadden de uitnodiging om de plechtigheid met hun tegenwoordigheid te vereeren, welwillend aanvaard.

Op de eerste rijen stoelen vlak voor den preekstoel zaten de studenten, 37 in getal. Te tien uur besteede Ds C. G. de Moen, Curator der provincie Overijssel, den kansel tot het houden van de openingsrede. Zijn tekst was 2 Kronieken 1: 10: „Geef mij nu wijsheid en wetenschap”. Na de bevestiging der vier „Hoofdonderwijzers” (uit alles blijkt, dat de stichters gering van zichzelf wadden) hield Prof. S. van Velzen een rede over „Het groot gewicht van het werk van den Evangeliedienaar”. Na de officiële openingsure volgde des avonds een meer vrije samenkomst, waar verschillende sprekers, ook enkele studenten, het woord voerden.

Het besef van eigen geringheid verzwaakte echter geenszins het gevoel hunner groote roeping. Ook bij de opening der School trad duidelijk aan het licht, dat de Afscheiding, inplaats van een separatistisch karakter te dragen, zich kenmerkte door den geest van catholiciteit. De „Afgescheidene Gemeente” wilde niet geacht worden een nieuwe kerk te zijn. Zij diende zich van het begin af als de voortzetting der oude Gereformeerde Kerk aan. Nadrukkelijk sprak Ds de Moen van het Formulier voor de bevestiging van Professoren in de Heilige Theologie, „dat door onze Dordsche Synode is opgesteld”. De brochure, waardoor de rede in druk verscheen, bevatte, onder den uitgebreiden titel, de betuiging: „Eken-Haëzer. Een siem tot Nederland van de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk”. Prof. van Velzen eindigde de aanspraak zijner rede met: „Gij allen, van welken rang of staat ook, inzonderheid gij, die tot het geslacht van Gods kinderen behoort”. En het slot van het verslag der opening in „De Bazuin” van 11 December luidde: „Ons blijft niets meer over dan het volk des Heeren van wat naam, kleur of vorm, op deze inrichting te wijzen; het te herinneren, dat zij, volgens Synodaal besluit, evenzeer openstaat voor jongelingen buiten als binnen den kring der Afgescheidene Gemeente”.

Ds A. Brummelkamp Jr schrijft van de opening, „dat zij geheel het karakter droeg van de nog half patriarchale toestanden. Het feestelijke lag uitsluitend in de zaak zelf. Het pleit voor de echtheid van het goud, dat men er geen ophef bij maakte en aan het goud zelf genoeg had”.

Wijl onder de aangekomen studenten enkelen zich bevonden, die op een der afzonderlijke opleidingscholen voor een goed deel hun studie al volbracht hadden, werden reeds in October van 1855 de eerste examens gehouden. De groote predikanten-nood der Gescheidene Gemeenten drong daartoe. Een drietal studenten onderging tegelijk het litterarisch en theologisch onderzoek. Kenmerkend zijn de onderwerpen der opstellen, welke de drie litteratoren moesten inleveren: Welken invloed heeft de kennis van God op het maatschappelijk leven? Welken invloed heeft de waare vreeze Gods op het maatschappelijk leven? Welken invloed heeft het bestaan der Overheid op het maatschappelijk leven?

Een der litteratoren, J. J. de Visser, werd „met veel ruimte” bevorderd tot „Candidaat in de letteren aan onze School”. De eerste drie predikers, die de Theologische School heeft afgeleverd, waren: de H. H. W. J. Wijenberg, Rederus en W. Groeneweld. Wijenberg, die later een nieuwe vertaling van Calvijn's Institutie bewerkte, voerde op het examen met een der docenten het

gesprek in het Latijn. Deze drie zijn de eersten van de groote schare leeraars, welke de Theologische School heeft opgeleid en gevormd. In de eerste vijftig jaar van haar bestaan bedroeg hun getal niet minder dan 500.

Het begin van de Theologische School is dus wel klein, zeer gering geweest. Maar groot is het beginsel, waarop deze zegenrijke stichting rust. Evenals de Christelijke Gereformeerde Kerk werd zij van alle kanten veracht en niet geteld. Van het uur harer geboorte af gold zij voor de buitenwereld als een antiquiteit. Iets, dat in vroeger eeuw, maar niet in deze thuis hoorde. Niet weinigen scholden haar als „een kweekplaats van bekrompen dogmatisme". Een inrichting, die alle licht en lucht buiten sloot. Al wie ontwikkeld en beschaafd was hield haar leerbegrippen voor geheel verouderd. Voor denkende menschen volstrekt onaannemelijk. Haar levens- en wereldbeschouwing wekte slechts den lachlust op der wetenschappelijk gevormden. Maar ten spijt van allen, die haar verguisden en tegenstonden, is zij in den loop harer geschiedenis schitterend gerechtvaardigd.

„Door de Scheiding", zoo schreef Dr H. Bavinck, „werd veel eerder nog dan door de theologen van professie en de mannen der wetenschap het onvoldoende van de toen heerschende Theologie en prediking gevoeld. En de Gemeente, die zich toen afscheidde, is in de volgende jaren geleken veel wetenschappelijker te zijn en veel dieper theologischen blik te hebben dan allen die toen den naam van Theologen droegen."

Dat is ook van toepassing op de Kamper School. Theologische School is de naam, dien zij van haar stichting af heeft gedragen. Een school, die tot taak had: Godgeleerden op te leiden. Krachtens natuurlijke drang kwam de vrijgemaakte Kerk óók tot een vrije Theologische School. Door de Kerk gesticht en onderhouden, had zij de bestemming, geheel voor de Kerk te zijn. Haar eenige financiële steun was de liefde der Gemeente, onder wier opzicht en tucht zij stond. De Kerk en de School stonden tot elkaar in de schoone en teedere verhouding als moeder en dochter. Er was tusschen deze beide een gestadige wisselwerking. De School werd voor de Kerk, gelijk de Kerk voor de School, een behoud. Het stichten der School was het tweede groote feit in de geschiedenis van de Scheiding. Daardoor werd, na een periode van verschil en strijd over allerlei vaak onbeduidende dingen, onderlinge vrede en eenheid van opleiding verkregen. Wat de Christelijke Gereformeerde Kerk is geworden, heeft zij grootendeels te danken aan haar Theologische School. De Kerk heeft door de School zich een trouwe moeder beloofd, die met liefde voor haar

jonge leeraars vervuld was; voor wie zij veel bad en ook veel offerde. Zoo hebben de Gescheiden Kerken niet slechts een teer godsdienstig en streng zedelijk, maar — vooral in later periode — een bloeiend wetenschappelijk leven ontwikkeld. Het Hervormde Kerkgenootschap heeft na 1815 als geheel machteloos aangenomen, wat de rijks-universiteiten goedgevonden haar als kandidaten in de theologie te leveren. Rijp en groen werd als theologisch student ingeschreven.

De Christelijke Gereformeerde Kerk daarentegen leidde door haar Theologische School met groote nauwgezetheid een schare van jonge mannen op tot den Heiligen Dienst. Hun werd slechts in zeer bescheiden mate de noodige wetenschap toegebracht. De tegenstanders hadden echter hierin geen rechtmatigen grond, om op haar zoo te smalen. Want in dien tijd koesterde men ook in andere kringen dan die der geleerden, zeer vreemde begrippen „over het luttel dat noodig was, om nog wel voor predikant te kunnen dienst doen". Ds A. J. Schröder, bekend Luthersch predikant, deelt mede, dat een bekwaam handelaar en getrouw kerkganger, tot hem zijn beklag deed over zijn zoon. Deze was zóó dom, dat hij van alles met hem beproefd had, doch er niets van wist te maken. Daarom wilde hij hem nu maar domme laten worden. Voor domme, oordeelde de koopman, was hij altijd nog goed genoeg. De tijd, waarin de School te Kampen gesticht werd, stelde in 't algemeen dus geen hooge eischen aan de predikanten. Als men dan met haar zoo den spijl stak, lag de oorzaak daarvan enkel in de vijandschap tegenover het beginsel, dat zij voorstond.

Te Kampen werden de studenten in de eerste plaats zorgvuldig voorbereid tot al den arbeid van het predikambt. Daar werden zij door onderwijs, studie en omgang, door voorbeeld en leiding gevormd tot de bediening des Woords. De docenten beloonden zich in alles hun geestelijke vaders. Nog denk ik met eerbied aan de vele leeraars, die wij in Kampen van jaar tot jaar in den tijd van de examens hebben ontmoet, en die mijn jongelingshart vervulden met heilige jaloezie. Mannen waren het van schoone gaven en groote kracht. Mannen van karakter en vurigen ijver. Voluit persoonlijkheden, die een stempel drukten op hun omgeving. Mannen, die zich van God geroepen gevoelden tot het predikambt; die, op de School theologisch en geestelijk toegerust, in de gemeente toonden in bijzondere mate de gave te bezitten om tot het volk te spreken. Trouwe herders en leeraars, in alle omstandigheden met de leden hunner gemeente meelevend. Geen zonen van „Minerva", maar wel „leerjongens Christi". Goede krijgs-knechten van Jezus Christus, 2 Tim. 2:3. Be-

zielde en bezielende predikers van den vollen Raad Gods en van het rijke Evangelie van Christus. Hun toegewijde arbeid is onmiskenbaar, heel ons volksleven in kerk, school en maatschappij zegnend ten goede gekomen.

Om hun Godsvrucht, hun diepen ernst, waardoor zij in hun prediking steeds aandrongen op gehoorzaamheid aan Gods Woord (de diepe karaktertrek der Scheiding); om hun krachtig aandringen op het persoonlijk geloof in Christus, om de priesterlijke barmhertigheid, waarmee zij de nood van heel ons land en volk biddend op het hart droegen, blijven zij tot een veelszins beschamend en alleszins aanmoedigend voorbeeld.

De Theologische School is een opgericht teken van Gods ontferming over Nederland. Door haar heeft de Heere een machtigen dam opgeworpen tegen den wassenden stroom van ongelooft en revolutie.

Onomwonden erkennen wij, dat de eigenaardige methode van opleiding, gelijk die in de eerste periode werd gevolgd, een gemis toont; verband houdend „met een eenzijdig stellen van de betrekking tusschen kerk en wereld", tusschen „de geloovige wetenschap en „de" (!) wetenschap"; toeh lag in die vrijheid ontegensprekelijk een positief beginsel, waaruit de kracht en de zegen van de Theologische School zijn opgebloeid.

Als wij haar tachtigjarig bestaan viëren, mogen wij met groote dankbaarheid gedenken, hoe, vooral na 1896, naar het getuigenis van Professor Schilder, „de inzet verruimd, het terrein, waarop zich het denken en doceren bewoog, naar alle zijden uitgebreid, en de diepgang van het wetenschappelijk onderzoek meer en meer nagestreefd is".

Moge de herdenking van den 6en December 1854 ons aansporen, om voor onze Theologische School en onze Vrije Universiteit in geloof, in gebed en in liefde steeds 't goede te zoeken. Opdat wij de geestelijke inzinking, die zich thans helaas! openbaart, in 's Heeren kracht weer te boven mogen komen.

Treffend zijn de woorden, waarmee Prof. van Velzen bij de opening der School zijn toespraak tot de Curatoren besloot: „En geve de Heere, U de begeerte uwer harten, dat deze School een kweekplaats zij, waaruit vele treffelijke Godgeleerden, getrouwe herders en leeraars en Godzalige mannen voortkomen tot eere des Allerhoogsten en tot welstand der Kerk".

Deze bede is kennelijk verhoord en vervuld. Prijze daarom ons hart met lof en dankzegging den Heere, die al deze tachtig jaren de Theologische School trouw geleid, liefderijk verzorgd en machtig beschermd heeft. J. P. T.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

De Hoop Israëls.

Er is in de dagen, voordat Jezus geboren wordt, in Israël een verwachting van den Heere en van zijn Messias.

Zoodoende zijn die dagen de tijd van de Messiaansche bewegingen onder de Joden in Palestina.

Deze bewegingen zijn geconsolideerd in twee groote stroomingen, die van het Farizeïsme en het Zelotisme. Het Farizeïsme heeft dan reeds een geschiedenis. Als geestelijke beweging met een bepaalde doelstelling wortelt het in de worsteling der oudste Makkabeën met het acute helleniseeringsgevaar, dat dreigde van den kant van Antiochus Epiphanes. De partij der farizeeërs is van jongeren datum. Maar de partij ontstaat door het terugrijpen van een groep, die zich afscheidt van de rest der bevolking, naar tendenzen en aspiraties, die den Makkabeeschen strijd in zijn aanvangen beheerschten. ¹⁾

Tegenover den wil van Antiochus Epiphanes, om het Joodsche volk te zegenen met de hellenistische cultuur, hebben vele Joden zich teruggetrokken op wat zij de specifiek Joodsche cultuur achtten. Ze hechtten zich vast aan hun „wet", en dan vooral aan de opvolging van die geboden dezer wet, die hen onder andere volken specialiseerden; de geboden van besnijdenis, sabbatviering en 't gebruik van spijs en drank.

Herwonnen zelfbewustzijn greep hier naar de middelen tot vormgeving aan het eigene, dat hen van de hellenistische wereldcultuur onderscheidde.

Het heeft zich in het farizeïsme altijd gewroken, dat men zijn strijd gevoerd heeft als apologie. Men heeft zich 't recht-terrein door zijn opponenten laten dicteeren.

Men had in dien grooten strijd tegen de hellenistische tendenzen een wapen nodig. En 't wapen, dat het volk het meest toesprak, was „de wet". Reeds uiterlijke gehoorzaamheid aan haar gaf een sterke stelling tegenover den dreigenden vijand. God had men in dien strijd slechts nodig als

degene, die de sanctie aan het wapen gaf; en die eens vergelding doen zou naar het al of niet trouw gebruik van dat wapen.

Zoo vormt zich het farizeïsme als geestelijke beweging. Het krijgt dan als partij ook zijn geschiedenis. Dan blijkt het in politieke kwesties van den dag een eigen houding te kunnen kiezen. Doch later, als het uit de politiek zich lang reeds teruggetrokken heeft, en nog weer later, wanneer het politiek bestaan van 't Joodsche volk een eind gevonden heeft, is het nog steeds belast met de gebreken, die het had in zijn geboortestond. Het is ook dan nog steeds „de wet", en dan de wet als middel tot vormgeving aan het specifiek-joodsche, die de beweging stuwt.

* * *

Zoo tegen 't eind van de regeeringsperiode van Herodes I, dus omstreeks den tijd van Christus geboorte, komt de Messiaansche verwachting in de farizeïstische strooming slechts zwak naar voren. In 't algemeen kan men zeggen, dat Herodes tactisch tegenover deze partij is opgetreden. En dat van hun kant de farizeeën een handige reserve tegenover Herodes aannamen.

Toch valt juist tegen 't eind van Herodes' leven ook onder de farizeeën een versterking op te merken van den afkeer tegen den koning. Herodes heeft het zeker tegen 't eind van zijn regeering niet makkelijk gehad. Bij den keizer kwam hij in ongenade; tegen de Arabieren moest hij het verliezen; een van zijn zoons kuipde tegen hem; en de farizeeën schijnen uit die situatie den moed te hebben gegrepen, om hem den gevorderden eed van trouw collectief te weigeren. Ook zijn het farizeeërs, die zich aan profetieën wagen over den ondergang van zijn rijk en over de opkomst van een Messiaansch rijk, waarin zelfs een eunuch weer met een vrouw zal kunnen omgaan en kinderen krijgen. (Jesaja 56:3 e.v.). Het was de eunuch Bagoas, die met deze voorspelling begunstigd werd, wat hem overigens zijn leven kostte.

Het is dus duidelijk, dat Messiaansche aspiraties leefden in dien kring op dat moment. Maar evenzeer dat hun vervulling — indien ze werd gehoopt — verwacht werd in de concrete vorming van het toenmalige staatsbestel in een ander, even aardsch; gelijkelijk „van deze wereld".

* * *

Zoo mogelijk nog sterker aardschgezind dan de farizeïstische Messiasverwachting is die andere

verwachting onder het Joodsche volk van dien tijd, die we karakteriseeren als Zelotisme.

Onder dezen naam wordt samengevat het streven en bewegen van de menschen, die Herodes hofgeschiedschrijver Nicolaus van Damascus, en in navolging van hem blijkbaar ook Flavius Josephus, gewoonlijk „roovers" noemt.

De historie van Herodes zit vol van expeditie tegen de „roovers". Het woord duidt aan, dat in dien tijd onder de Joden — vooral in Galilea kwam het voor en in het Oost-jordaanland — benden rondzwierven, die van roof leefden. Doch daarmee is van die benden niet alles gezegd. Het waren groepen van patriotten. Hun verenigingspunt lag in de antipathie tegen vreemde overheerschingen; tegen het toenmaals wettige gezag. Ze zijn eenigszins te vergelijken met de bende, die David om zich heen verzameld had toen hij voor Saul vluchtte. En de smalende naam „roovers", dien men hen in hofkringen gaf, doet denken aan den schimpnaam „Geuzen", waaronder in onze vaderlandsche geschiedenis menschen bekend staan, die voor hun geloof ook allereerst met de kracht van hun vuisten opkwamen. Herodes heeft nogal eens gebiedsuitbreiding gekregen door het optreden van zulke „roovers", die heele gebieden soms onveilig maakten. De keizer gaf hem in zulke streken gaarne de soevereiniteitsrechten, om er de rust te herstellen en te bewaren.

Van die „roovers" was Judas de Galileeër, die ook in de dagen der census van Cyrenius zich roerde, er een. Zij zijn de Zeloten, de ijveraars tegen het gezag der vreemdelingen, en voor den puur-joodschen staat.

Hun Messiasverwachting is al evenzeer „van deze wereld".

* * *

Wanneer nu — en daarop richt zich verder onze aandacht — 't Nieuwe Testament van de verwachting van den Christus bliken doet, m.n. in het evangelie van Lukas, worden die beide stroomingen in de Messiasverwachting die boven werden gememoreerd, geheel genegeerd. Er is een andere verwachting van den Christus dan deze. Welke is het?

Dat ze er is, die andere verwachting, blijkt uit het verhaal van Hanna, die in den tempel den Heere belijdt en daarna van Hem vertellen gaat aan „allen die de verlossing in Jeruzalem verwachten" (Luc. 2:38). Er is dus een aparte kring van zulke menschen. En er is een specifieke formulering onder hen gang-

OPV

Er zijn in
rondom tal
welke we
die toch b
levingsfeet
neming
derbaar te
heerlijkheit
Een beke

Zond
kan
maar 't sel
niet weinig
ze indommt

de ze

Kunnen
ook nazegg
Stane

En dat r
vertellen C
den werk
vaak de le
nederige s
zeide, dat
bekleed ge
baar! — k
bouwmeest
rijker dan
schenhand

Daar is
Wat ziet
Welke spr
van het gr
deren, wat

1) Eenigsz
microfoon, 2

baar voor
lossing te
In dien k
een zekere
neer Luka
informatie
levensgesc

De verv
naar leere
Elisabeth,
tisch-schri
de begin-
Hebreuws
geschiede
hier is n
Hier is h
Schrift zi
men laat.

Uiteraar
de politie
Gods. De
gekarakte
zeggen de
de historis
zijn verha
de profan
een paar
van dien
daar zil n
ben om t
er toen v
hier meel
adem van
zijn werk
stond voo
in „Judea
crele situ
zijn vrou

Nog m
er gebeur
ondersteld
bij de vo
oud was,
nes Hyrc
macht te
ze net in
Hasmones
geleefd o
Niettem
hun Mess
wat er a
weging o

1) Om zich dit te realiseren, herinnere men zich, dat de antirevolutionaire partij, als politieke partij dateerend uit de tweede helft der vorige eeuw, toch als geestelijke beweging haar oorsprong heeft in de eerste decennia dezer periode.